

Pripravili:
dr. Bernarda Županek in Petra Peunik,
Mestni muzej Ljubljana

SLOVENSKE KNJIŽNIČNO - MUZEJSKI
MEGA KVIZ 13 / 14

KULTURA IN DOSEŽKI RIMLJANOV

Rimski način življenja, ki se je sicer precej razlikoval od našega danes, je v naši kulturi in umetnosti pustil globoke sledi, ki so še danes prisotne.

Obleka je v rimskem svetu kazala na razlike med ljudmi. Tako moški kot ženske so nosili tunike*, preko teh pa druga oblačila. Togo* je lahko nosil samo odrasel moški z rimskim državljanstvom, stolo*, posebno dolgo vrhno obleko pa so nosile le poročene ženske. Otroci so navadno nosili tunike. Oblačila so se razlikovala tudi po materialih. Pretežno so oblačila izdelovali iz volne, lanu in bombaža, najbogatejši tudi iz svile, ki so ju uvažali iz Kitajske. Oblačila bogatih Rimljanov so bila pogosto živih barv.

Podobno je bilo tudi s **hrano**. Premožni Rimljani so si lahko privoščili drage kuharske umetnije, ki so bile zapleteno pripravljene in začinjene. Priljubljene rimske okuse bi danes najverjetneje opisali kot sladko-kisle. Na mizi je prevladovalo meso (ptice, svinjina, jagnetina), sadje in zelenjava, različne, močno začinjene omake in kruh. Pogosto so uporabljali med in raznovrstne začimbe. Večino hrane so si mesta lahko pridelala sama na okoliškem podeželju. Česar sami niso pridelali pa so uvozili iz drugih delov imperija, ki je v času cesarstva zavzemal že večino tedaj znanega sveta. Med provincami so trgovci prevažali različna vina, olja, začimbe, med, omake in drugo. Hrana ni predstavljala le dobrine za potešitev lakote, ampak je pomenila vzrok zabave, druženje in veselje. Prav tako je hrana predstavljala glavno darilo bogovom. Hrana revnejših je bila seveda drugačna, predvsem preprostejša. Prevladovale so kaše, sadje in zelenjava. Mesa so bili deležni le redko, drage začimbe in dodatki jim skoraj niso bili dostopni, kar lepo opisuje napis na oljenki s Ptuja, rimske Poetovione: "Vino, kruh in redkvica, revežu večerjica." Tako bogatim kot revnim pa je bilo skupno, da so glavni obrok použili pozno popoldne oziroma zvečer. Vino so vedno mešali z vodo, saj je pitje nerazredčenega vina veljalo za barbarsko. Iz rimskega časa so se nam ohranili recepti, ki naj bi jih zapisal in uredil mož po imenu Apicij. Njegovi recepti so bili namenjeni premožnim.

Jezik Rimljanov je bila **latinščina**. Izobraženi ljudje v imperiju so poleg latinščine obvladali tudi **grščino**, ki je bila jezik vzhodnega dela imperija. Latinščina je neposredno vplivala na številne sodobne jezike, kot so italijanščina, španščina, portugalsščina, francoščina, pa tudi angleščina. Danes latinščina velja za mrtev jezik. To pomeni, da latinščine ne uporabljamo v govoru, je pa še vedno v uporabi pri strokovnih izrazih v medicini, pravu in nekaterih drugih strokah.

Rimska literatura, ki se je ohranila do danes, je skoraj izključno zapisana v klasični latinščini, umetnem, zelo stiliziranem jeziku, ki ga Rimljani v vsakdanjem življenju niso govorili. Uporabljali so t. i. vulgarno latinščino, ki se je precej razlikovala od klasične v slovnici in v besednem zakladu. **Rimska pisava, latinica**, se je preko Etruščanov razvila iz grške pisave.

Ko govorimo o **rimski umetnosti**, imamo v mislih arhitekturo, slikarstvo, kiparstvo in mozaike. Rimljani so navdih za umetnost iskali tudi pri Grkih. V Rim so pripeljali mnoge grške umetnine, po vzoru katerih so nato izdelovali svoje. Rimsko stavbarstvo je bilo vir navdih za kasnejšim arhitekturnim in umetniškim stilom. Od drobne umetnosti so se do danes ohranili drobni izdelki iz zlata, nakit, game*, rezbarije v slonovini in mnogi drugi. Na območju današnje Slovenije se je ohranilo največ arhitekturnih ostankov (zasebne hiše, javne zgradbe, kloake*, ceste ...). Od slikanih del so bile najdene freske. Ostankov kipov v marmorju in bronu je malo. Eden najbolj znanih je t. i. Emonec, bronast pozlačen kip enega od premožnih prebivalcev Emone iz začetka 2. stoletja, čigar kopija danes stoji v ljubljanskem parku Zvezda, original pa hrani Narodni muzej Slovenije.

Bogastvo imperija in gosta naselitev v mestih sta Rimljane privedla do številnih novih rešitev na področju **arhitekture**. Rimska arhitektura velja za premišljeno, dobro načrtovano in kvalitetno grajeno. Med najpomembnejšimi arhitekturnimi tipi, ki jih prvič uvedejo Rimljani, so terme, bazilike, amfiteatri in slavoloki*. Največje novosti v arhitekturi so iz časa med okoli 100 pr. n. št. – 300 n. št.

Uporaba dveh pomembnih inovacij, **arkad*** ter **kupol***, je Rimljanom omogočila gradnjo obokanih stropov brez tramov. Z njimi so pokrivali velike javne zgradbe, kot so bazilike in terme ter gradnjo akvaduktov. Iznajdba **oboka***, ki izhaja neposredno iz stebra, so kasneje veliko uporabljali v evropski, bizantinski in islamski arhitekturi.

Poleg tega so Rimljani za vezivo pri gradnjah začeli uporabljati **cement**, in sicer mešanico apna in vulkanskega peska. Rimska inovacija pa je bila iznajdba revolucionarnega gradbenega materiala, **betona**. Uporabljali so ga za gradnjo obokov in kupol, kjer se je hitro strdil in brez pokanja prenašal velike obremenitve.

Za vsakega izobraženega Rimljana je veljalo, da se mora naučiti grščine – jezika občudovanega, kultiviranega naroda. Sprva se je pisalo le v grškem jeziku, latinska literatura (zgodbe, pesmi, gledališke igre in drugi teksti) pa se je začela pojavljati šele v 3. stol. pr. n. št. Znanih je veliko **rimskih avtorjev** in njihova dela še danes prebiramo. Med najslavnejšimi so: Cicero z govori in

filozofskimi razpravami (O govorniku, O najvišjem dobrem in zlem), Tacit (Zgodovinske knjige in Letopisi), pisca gledaliških iger Plavt (Dvojčka) in Terencij (Evnuh), pesniki Lukrecij, Katul, Horacij, Tibul, Propertij, Ovidij in Marcial, romanopisca Petronij (Satirikon) in Apulej (Zlati osel) ter Vergil z Bukoliko, Georgiko in predvsem z Eneido, ki predstavlja drugi najpomembnejši epski vrh antike.

Rimljani so **bogove** prevzeli od Grkov in Etruščanov in jim nato nadeli rimska imena. Hkrati so bili precej odprti za bogove ljudstev, ki so jih podjarmili, saj so mnoge vključili v svoj religiozni svet. Bogove so častili s procesijami, petjem in žrtvovanjem predpisanih živali in rastlin.

V vsaki rimski hiši je imel posebno mesto oltar – **lararij***, **posvečen hišnim bogovom, larom**, ki so jih predstavljali majhni kipci. Pred njimi so vsako jutro molili in jim darovali. Poleg domačega **kulta*** so imeli Rimljani predpisan tudi **javni kult**. Vanj je sodilo čaščenje svete trojice z rimskega griča Kapitol – **Jupitra, Junone in Minerve** – ter **kult cesarske hiše***.

Rimljani pa so častili še vrsto drugih božanstev. Ceres je bila boginja žita in žetve, Mars bog vojne, Neptun bog morja, Janus prehodov, vrat ter konca in začetka ...

Po rimskih bogovih se danes imenujejo planeti (npr. Jupiter, Venera, Mars) in nekateri koledarski meseci (npr. marec po Marsu, junij po Junoni).

V 1. stoletju pa se je po imperiju začelo širiti **krščanstvo**. Kristjane so sprva preganjali, da so le-ti skrivaj opravljali svoje obrede in verovanje, tudi v katakombah*. V 4. stol. je krščanstvo postalo državna vera, medtem ko so bili poganski bogovi kmalu prepovedani.

Od 2. stol. pr. n. št. so Rimljane vedno bolj privlačile **grške filozofske ideje**, ki so skušale odgovoriti na pomembna življenska vprašanja (Kakšen je smisel življenja? Kako naj človek dobro preživi svoje življenje?). Pri Rimljanih je bil razširjen **stoicizem*** (stok je bil npr. slavni Seneka, državnik in pisec). Med drugim je ta filozofska smer učila (kar je bilo za antični svet prejkone nenavadna ideja), da so vsi ljudje (Rimljani, tujci, sužnji) državljani sveta in da je treba z njimi tako ravnati. Stoicizem je verjetno pripomogel k boljšemu življenju sužnjev od 1. stol. naprej. Znan stoiški filozof je bil cesar Mark Avrelij (161 – 180).

So nam bili Rimljani podobni ali drugačni od nas? Oboje. Rimska kultura se od naše precej razlikuje, istočasno pa ji je tudi podobna, saj naša kultura delno izhaja iz rimske. Številni evropski jeziki so se razvili iz latinščine, prevzeli smo rimsko pisavo, latinico, zgledejemo se po rimski umetnosti in arhitekturi, prebiramo stara rimska besedila, se zgledujemo po rimskem pravu in mnogo drugega. Kljub temu pa bi bili presenečeni, če bi se lahko s časovnim strojem vrnili dobrih 2000 let nazaj v preteklost. Rimski svet je nizko cenil vrednost človeškega življenja, večinoma je imel za naše današnje pojme nehuman odnos do sužnjev, ženske so imele popolnoma drugačen družbeni položaj kot danes. Na drugi strani pa bi lahko poiskali pomoč pri zdravniku, pojedli kak sadež z drugega konca sveta, potovali po dobro zgrajenih in vzdrževanih cestah, občudovali izjemna umetniška dela in velike razkošne stavbe, si ogledali gledališko predstavo in tako naprej. Skratka, Rimljani so postavili temelje in zglede za razvoj kasnejše Evrope in preostalega zahodnega sveta, kot ga poznamo danes.

SLOVARČEK:

ARKADA – lok nad dvema stebroma

GEMA – umetniško izdelan droben predmet iz dragega ali pol dragega kamna

KATAKOMBE – grobovi v prostorih pod zemljo, povezanih s hodniki

KLOAKA – odtočni kanalizacijski kanal

KULT – izkazovanje časti z molitvami, obredi, žrtvovanjem hrane in pijače

KULT CESARJA – čaščenje cesarja in njegove hiše; izkazovanje časti in spoštovanja cesarju z darovanji, praznovanji, igrami

KUPOLA – streha, ki pokriva okrogel, kvadraten prostor in ima obliko polkrogle

LARARIJ – hišni oltar

OBOK – izbočena nosilna konstrukcija nad prostorom

SLAVOLOK – monumentalen spomenik v obliki loka na stebrih, okrašen z reliefi, napisi

STOICIZEM – filozofska smer, ki se ukvarja z življenjem človeka v soglasju z njegovo naravo

STOLA – žensko dolgo vrhnje oblačilo, neke vrste ogrinjalo

TOGA – dolgo moško vrhnje oblačilo, ki se ovije okoli telesa

TUNIKA – dolgo, srajci podobno oblačilo

VIRI:

Antika: leksikon. Uredila M. C. Howatson. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.

Carcopino, Jerome: Daily life in Ancient Rome. Harmondsworth: Penguin, 1986.

Kako so živeli Rimljani. Ljubljana: Karantanija, 2000.

Koch, Wilfried: Umetnost stavbarstva. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.

Plesničar-Gec, Ljudmila; Kuhar, Boris: Emona in rimska kuhinja: Apicijevi recepti za današnjo rabo. Ljubljana: Kmečki glas: Mestni muzej Ljubljana, 1996.

Županek, Bernarda; Žmuc, Irena; Polajnar, Janez: Emona: mit in resničnost. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2010. [katalog razstave]